

**PhDr.
Helena Vrbková
1962**

vzdělání
FF UK
jednooborová psychologie

praxe
PL Bohnice

primární prevence ŽBZ

*lektorská činnost
ve výcvicích prevence
a psychoterapie*

Po spojení nejsou k vydržení...

K problematice spojených tříd.

V posledních letech se stále více a více setkáváme v rámci preventivního programu občanského sdružení Život bez závislosti s fenoménem spojených tříd. Často se nás ředitelé i pedagogové škol ptají na náš názor, týkající se přístupu ke spojeným třídám. Ještě častěji očekávají, že během prevence spojenou třídu tak trochu „spravíme“ a ukázníme, aby se v ní lépe učilo.

Toto téma, které není nikterak výrazně zpracováno v literatuře, se pro náš běžný preventivní program stalo jedním z prioritních, které je třeba zpracovat. Domnívám se, že i pro čtenáře našeho časopisu bude zajímavé přečíst si o tom, co se vlastně v nové třídě po spojení děje a na co je dobré se před spojením a po spojení zaměřit.

Pro názvy jednotlivých odstavců charakterizujících spojenou třídu, používám názvy, které odrážejí prožitky dětí po spojení.

a) Jsou jiní – spojení dvou živých skupinových „organismů“

Každý zkušený pedagog ví, že třídy mají svou specifickou atmosféru a zvyklosti co do formy práce, komunikace či kázně. Čím odlišnější třídy se spojují, tím více se dá předpokládat, že nastanou problémy. Situace je obdobná jako při každém jiném spojování dvou skupinových celků, kde dochází k nárůstu odlišností v rámci charakterizujících kategorií. Slovy počítačového jazyka, úspěšnost spojení tříd je ovlivněna jejich kompatibilitou.

b) Nemá nás ráda – syndrom sirotků a macechy

Úmyslně je zde ženský rod, v naprosté většině tříd je třídní žena. Žena, která v mnoha situacích naplňuje dětem předobraz ženy–ochránitelky, matky. Pokud nastane situace, kdy děti z jedné třídy přijdou o svou třídní a jsou přidruženy k třídě druhé a zároveň se dostanou k nové třídní učitelce, pak může nastat situace ne nepodobná syndromu sirotků u macechy. Děti bývají k nové třídní zvýšeně kritické. Stejně tak se dá předpokládat, že při řešení problému, i při sebevětší snaze o objektivitu, bude třídní učitelka „více rozumět“ dítěti, které déle zná a je to „to její“, o kterém ví, že by to neudělalo...

c) Pořád se hádáme – víc vůdců a hvězd, než je únosné

Spojením dvou tříd se ve společném prostoru vyskytnou nadbytečné množství pozičních rolí. Najednou jsou v jedné třídě dva vůdci zvyklí rozhodovat. Dvě i více hvězd zvyklých na obdiv a bezkonkurenční pozici obdivovaného dítěte. Přítomnost toho druhého z jiné třídy berou jako konkurenci a začínají spolu navzájem soupeřit. Znásobené množství rolí se týká i jiných pozic včetně třídních šašků. Výskyt několik rivalitních vztahů současně vytvoří zvýšené napětí v nové třídě, které se ventiluje do převádění, konfliktů a agresí.

d) Vetřelci a my – syndrom příchozích

Velmi často se záhy po spojení začne odlišovat jedna skupina od druhé. To přináší řadu konfrontačních střetů a pod toto schéma se postupně v dětských konfliktech začne mnohé schovávat. Jiné měřítko uplatňuje vůči vlastnímu spolužákovi a jiné vůči tomu cizímu. Při banálním konfliktu přispěchají děti z původní třídy tomu svému na pomoc. Kolotoč nepřátelství a rivality se roztáčí.

e) Jsme tu samí „lepší“ – koncentrace problematických dětí

Někdy odchodem většího množství dětí na SŠ odchází ze tříd nejen prospěchově úspěšné děti, ale i nositelé zdravých hodnot a komunikačních dovedností.

f) Už to nejsme my – narušená identita třídy

Třídní identita se vytváří z větší části na prvním stupni. Velký vliv na její tvorbu mají třídní učitelky. Pro spojení je velmi důležité posoudit případnou soupeřivost s paralelní třídou. Vzniká často tam, kde třídní učitelky na prvním stupni spolu tak trochu soutěží o prvenství v rámci ročníku. Na děti se tento postoj snadno přenesou. V určitých směrech soutěživost tříd nese mnohé ovoce. Pro spojení je to však katastrofická startovní čára a spojená třída pak připomíná kolbiště dvou „odvěkých soupeřů“.

Pochopitelně dochází i k jiným situacím, jejichž popis přesahuje možnosti rozsahu tohoto článku. Přesto i předchozí body jasně ukazují, že kázeň, klidná atmosféra a pohoda po spojení tříd nenastává tak často, jak bychom si to přáli. Otázka, kterou je třeba řešit, zní:

Co uděláme pro to, abychom minimalizovali negativní dopad spojení?

Je nutné odlišit procesy, ke kterým musí v každé skupině po spojení dojít, a které je dobré nechat proběhnout a nepotlačovat je. Je to především vyhranění nových rolí. Je dobré dát třídě čas a prostor, vyřešit si nově vzniklé vztahové rámce, vzájemně se poznat a zevšednět si natolik, aby se děti přestaly masivně „předvádět“. Sem patří společné stmelovací pobyty s třídou a návazné třídnické hodiny ošetřující průběh života třídy v prvním roce soužití.

Na druhé straně je dobré podchytnout faktory, kterým je vhodné a možné předejít, případně minimalizovat jejich dopad, ať již ve způsobu procesu spojení, v práci s rodiči, v komunikaci a v třídních hodinách.

Jeden z možných postupů spojení tříd

Způsobů spojení je jistě mnoho a následující řádky jsou jen návrhem na základě zkušeností z programů Života bez závislosti a experimentu spojení KVP skupin, viz níže.

- a) **Spojení tříd by mělo být naplánováno několik měsíců předem** v době, kdy jsou třídy ještě oddělené. V této době by mělo v poklidné atmosféře proběhnout několik kroků.
 - **Třídy by se měly o spojení dozvědět zároveň, nejlépe ve společném prostoru od ředitele školy za přítomnosti třídních, kteří by ho měli pro děti srozumitelně a citlivě akceptovat.**
 - **Spojení by mělo být interpretováno pozitivně, nikoliv jak se často stává, jako nechtěná nutnost ekonomického typu.**
 - **Je vhodné zpracovat sociogramy výchozích tříd pro pozdější práci v rámci třídních hodin či stmelovacích výjezdů.**
 - **Nejlépe ve stejný den, kdy se dozvědí děti o spojení by se o něm měli dozvědět i rodiče na třídních schůzkách s plným vysvětlením situace a případnou žádostí o spolupráci při stmelování nové třídy.**
- b) **Děti by měly dostat novou třídní učitelku/učitele** (nikoliv původního), který by vnesl nový styl vedení třídy a ani jedna skupina by nebyla pocitově handicapovaná.
- c) Je dobré **absolvovat společně ještě před sloučením tříd několik společných akcí**. Nejlépe za přítomnosti budoucí nové třídní učitelky.
- d) Ideální je, pokud může třída absolvovat společný **pobytový výjezd** zaměřený na stmelení dvou kolektivů. Není-li to možné pak alespoň tematizovanou školu v přírodě.
- e) V nové třídě je velmi důležité zavést minimálně jednou za čtrnáct dní, ale raději jedenkrát týdně, **třídnické hodiny**, a dát tak dětem čas a prostor k přirozenému strukturování kolektivu, seznámení se a vytváření nové třídní identity.
- f) Kolegy pedagogy je dobré požádat o **pozitivní zpětnou vazbu** třídy jako reakci na její nově se rodící identitu, jejich podporu a častou pochvalu. Tak aby pro děti bylo motivující udržet rodící se pozitivní statut nové třídy. Reakce typu „po spojení není s váma k vydržení“, je kontraproduktivní.

Inspirováno zkušeností

Preventistka Života bez závislosti působila před časem ve škole, kde došlo k rozsáhlému spojování tříd v rámci snižování ekonomického rozpočtu školy. Na druhém stupni zůstala v původním stavu jen čtvrtina tříd. Všechny ostatní byly spojeny ze dvou nebo tří různých tříd. Vytvořily se třídy výběrové i nevýběrové. Ve škole neproběhl systematický program kompenzace následků spojení. Třídy neabsolvovaly stmelovací programy. Pedagogové očekávali, že nastalá situace bude vyřešena příchodem psychologů a v jejich programu se neošetřená spojení několika tříd zacelí a odborný zásah způsobí malý zázrak. Třídy budou opět spolupracující, ukázněné a nebude docházet ke konfliktům. Nestalo se tak. Naše psychologka, která jindy kázeňsky zvládala třídy bez problémů, zde musela zažádat o rozdělení tříd na poloviny, kvůli velké nekázi. Škola byla rozčarována, ředitelka nespokojena. Při rozboru situace jsem ji po pravdě odpověděla, že realizujeme program prevence sociálně-patologických jevů, a nikoli kompenzaci následků spojení tříd, a tudíž nemůže očekávat řešení problematiky vyžadující samostatný program.

Ale odcházela jsem s pocitem, že je to problém, kterému se naše školství nevyhne, a je ho třeba popsat, uchopit a zpracovat.

Experiment KVP

S PhDr. Richardem Braunem, se kterým vedeme výcvik KVP, jsme se na základě této zkušenosti dohodli, že v rámci výcviku KVP připravíme malý experiment a zkusíme si spojení dvou skupin, tak jak k němu ve školství dochází. I když výsledky toho experimentu nelze zevšeobecnit, neboť nemohly být dodrženy všechny podmínky zaručující objektivitu výsledků, je zajímavé, co se při něm odehrávalo. Posuďte sami.

Obě dvě skupiny věděly o své existenci a jejich výcvik byl zahájen souběžně. Ani v jedné skupině nebyl po dobu roční existence nikdy problém s nesoustředěností, hlučností či nekázi. Frekventanti jsou vysokoškolsky vzdělaní pedagogové a psychologové. Každou ze skupin jsme připravili na spojení, tak jak jsme předpokládali, že to běžně dělají pedagožky. Jeden z nás dával u jedné skupiny najevo potlačený nesouhlas. Druhý u druhé skupiny spojení v podstatě ignoroval. Experimentu bylo přítomno deset pozorovatelů s předtisknutým záznamovým listem a po celou dobu spojení zaznamenávali nezávisle na sobě viděný průběh. Frekventanti spojených skupin vyplňovali na závěr dotazník o svých pocitech.

Co spojení KVP skupin přineslo

Zvýšenou nepozornost, naši dříve „hodní“ frekventanti se okukovali, nesoustředili se a vyrušovali, obě dvě skupiny si v té druhé našly jednotlivce, který jim neseděl a proti kterému frekventanti začali brojit. Z jindy příjemných, pracujících frekventantů se stali lehce předráždění lidé. Dávali najevo, že se s druhou skupinou necítí výrazně lépe nebo hůře, ale že ta jejich je „lepší“. Skupiny byly uzavřenější, odměřenější a nastavené na negativní hodnocení té druhé. Později se projevila zvýšená tendence k sebeprosazování a zvýšená míra agrese oproti běžnému chování v původních skupinách. Kritickému hodnocení jsme se nevyhnuli ani my, lektori. Byla na nás přenesena odpovědnost za negativně prožívané spojení. Práce byla pro nás náročnější než jindy, především pro nesoustředěnost frekventantů a jejich rozptýlenou pozornost. Při následujícím rozboru se ukázalo, že celý experiment přispěl výrazně k utužení koheze v obou spojených skupinách. Převažovala neochota situaci opakovat. Nám se potvrdily předpoklady, že i spojení dvou skupin dospělých přinese v podstatě podobné jevy jako spojení tříd.

V příštích měsících výcviku KVP plánujeme spojení dvou skupin, které budou na rozdíl od této situace předem ošetřeny s cílem snížit negativní dopady spojení. Už teď se těšíme na srovnání obou experimentů.